

Но такие слова как *работа, дружба, уметь, мочь и др.*, невозможно объяснить наглядно. В этих случаях самым быстрым и эффективным способом семантизации является перевод. Перевод можно давать в виде краткой ремарки, после предъявления предложения на русском языке с новым словом. Перевод может применяться только там, где невозможен другой способ семантизации. Он не должен становиться самоцелью, занимая слишком много времени на уроке, особенно если урок – единственная возможность слушать русскую речь.

Значение некоторых новых слов можно объяснить с помощью подбора синонимов (*чуть-чуть – мало, огромный – очень большой, маленький – небольшой*), антонимов (*жарко – холодно, начало – конец, мешать – помогать, хороший – плохой*) и подбора родового понятия к видовому (*ива – дерево, учебник – книга*).

Семантизация новых слов может проводиться на основе словообразовательного анализа (*строить – строитель, писать – писатель, читать – читатель*).

Описание значения имеет форму толкования с помощью словосочетаний, логической дефиниции, комментария. Толкование может осуществляться с помощью простого и сложного словосочетания (*пища – то, что едят*). Логическая дефиниция применяется для семантизации лексики, которая обозначает научные понятия и термины.

Семантизация возможна и с помощью контекста. Контекст помогает учащимся самим догадаться о значении слова (но догадка по контексту не всегда помогает точно понять вводимое слово). В некоторых случаях можно дать учащимся задание самостоятельно познакомиться с новым словом и определить его значение по словарю, чтобы учащиеся учились пользоваться словарями.

Данные способы семантизации не используются отдельно, обычно они комбинируются и дополняют друг друга.

ЗАПАЗЫЧАННІ Ў БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

УА «Гродзенскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт»

Кафедра рускай і беларускай моў

Варанец В.І.

Запазычанні ў беларускую мову траплялі або ў выніку вусных зносін, або праз пісьмовыя крыніцы. Пэўная колькасць новых слоў прыйшло з цюркскіх моў падчас мангола-татарскага нашэсця. Гэта былі назвы адзення, прадметаў побыту, масцей коней: башлык, амбар, бісер,

кавуры. Але яны не адыгралі такой вялікай ролі, як у рускай мове, паколькі гістарычна тагачасныя беларусы не знаходзілася пад шматвяковым прыгнётам, як рускія.

Распаўсюджванне кнігадрукавання стварыла спрыяльныя ўмовы для лексічных запазычанняў, і замежныя словы шырокім струменем паліліся ў беларускую пісьмовую мову. Да адных з першых запазычанняў можна аднесці грэцызмы, якія прыйшлі ў беларускую мову праз царкоўнаславянскія творы. Гэта перш за ўсё спецыфічная рэлігійная тэрміналогія (анёл, хор, харугві), шматлікія асабістыя імёны (Пётр, Фёдар, Канстанцін, Ірына).

Элементы лацінскай мовы трапілі да нас праз заходнееўрапейскія мовы, у першую чаргу праз польскую (аўдыторыя, конкурс, метал). Трэба адзначыць, што пасля ўтварэння Рэчы Паспалітай (1569 г.) паланізмы занялі вялікае месца ў мове беларускаў, паступова выціскаючы спрадвечнабеларускую лексіку. Таму і ў сучаснай беларускай мове захавалася значная колькасць запазычанняў менавіта з польскай мовы. У 19-ым стагоддзі вядучай крыніцай папаўнення беларускай мовы становіцца англійская мова. Гэта перш за ўсё тэхнічныя і палітычныя тэрміны (танк, фільм, лідар), шматлікія спартыўныя тэрміны (футбол, рэкорд, старт). З французскай мовы прыйшлі тэрміны авіяцыі (пілот, аэрадром, аэраплан). Павышаная прадуктыўнасць той ці іншай мовы ў якасці крыніцы запазычаных слоў пэўных тэматычных груп прывяла да таго, што ў слоўнікавы склад мовы паступова ўключаецца лексіка з самых розных моў. Самы вялікі ўплыў на беларускую мову аказала, зразумела, руская мова. Практычна ва ўсіх галінах навукі, прамысловасці, культуры можна сустрэць шматлікія прыклады рускамоўнай лексікі. Гэта абумоўліваецца гістарычным працэсам узаемаадносін дзвюх суседніх краін, якія доўгі час былі ў адной імперыі.

Яшчэ адным спосабам запазычання з'яўляецца калькаванне (ад фр.: *calque* – копія) – адмысловы тып запазычання іншамовных слоў, выразаў, фраз. У беларускай мове вылучаюць два тыпы калек слоў: словаўтваральныя і семантычныя.

Словаўтваральныя калькі – гэта словы, атрыманыя "памарфемным" перакладам замежнага слова на беларускую мову. Такая калька звычайна не адчуваецца як запазычанае слова, бо складзена са спрадвечна беларускіх марфем. Таму рэальнае паходжанне такіх слоў часцяком з'яўляецца нечаканым для чалавека, які ўпершыню даведваецца пра яго. Так, напрыклад, слова "насякомае" ("казурка") – гэта калька з лацінскага *insectum* (in- - на-, sectum – сякомае).

Сярод іншых словаўтваральных калек можна адзначыць такія словы, як *летанісец*, *жываніс* (з грэчаскай); *вадарод*, *паўвостраў*, *людскасць* (з нямецкай); *падроздзяленне*, *хмарачос* (англ.: *skyscraper*), *паўправаднік* (ад англ.: *semiconductor*).

Бывае калькаванне частковае: у слове *працаголік* (англ.: "workaholic") - калькавана толькі першая частка слова.

Семантычныя калькі – гэта беларускія словы, якія атрымалі новыя значэнні пад уплывам адпаведных слоў іншай мовы. Так напрыклад значэнне "*выклікаць спагаду*" слова *кранаць* прыйшло з французскай мовы. Аналагічна паходжанне значэння "*пахабны, недасціпны*" ў слова *плоскі*.

Фразеалагічныя калькі – гэта даслоўны пераклад фразеалагізма: *сляная накура* з ням.: *blinder Gehorsam*.

Калькі ўзнікаюць як рэакцыя носьбітаў мовы на рэзкае ўзрастанне колькасці прамых запазычанняў. Суадносіны калькаваных слоў і прамых запазычанняў у розных моў рознае. У некаторых мова (ісландская, тыбецкая) стварэнне калькі – амаль што адзіны метада засваення іншамой лексікі.

Таксама трэба мець на ўвазе і той факт, што чым бліжэй да нашага часу, тым усё меншы аб'ём лексічных запазычанняў на фоне аднаўлення спрадвечнабеларускай лексікі.

ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ЧЕРТЫ ВЕРБАЛЬНО-АССОЦИАТИВНЫХ СЕТЕЙ НОСИТЕЛЕЙ ЯЗЫКА

УО «Белорусский государственный медицинский университет»

Кафедра белорусского и русского языков

Кожухова Н.Е., Аксенова Г.Н.

Ассоциативно-вербальную сеть всех испытуемых на один и тот же стимул можно представить в виде трех ступеней: Анкета – статья – словарь. Совокупность полученных данных позволяет говорить о некоторых нормах, свойственных определенному языковому коллективу, к которому принадлежит личность.

Значимость анкеты заключается в том, что при помощи ее моделируется коммуникативная ситуация, в которой стимул выступает как ступень для порождения некой языковой структуры, находящейся в предречевой готовности.

Совокупность всех реализуемых индивидуальных структур в рамках ассоциативно-вербальной сети выводит на универсальные отношения между словами. Не только их пословное совпадение, но и грамматическое и семантическое подобие контролируется одними и теми же текстами, циркулирующими в данной языковой общности.